

To cite this article: Tuncel, G. (2018). Alternative environmental applications in developing "sensitivity to natural environment" value in social studies. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 91-103.

---

Submitted: February 26, 2018

Revised: March 10, 2018

Accepted: March 22, 2018

---

## ALTERNATIVE ENVIRONMENTAL APPLICATIONS IN DEVELOPING "SENSITIVITY TO NATURAL ENVIRONMENT" VALUES IN SOCIAL STUDIES<sup>1</sup>

Sosyal Bilgiler Dersinde "Doğal Çevreye Duyarlılık" Değerinin Geliştirilmesinde Alternatif Çevreci Uygulamalar

Gül TUNCEL<sup>2</sup>

### Özet

Öğrencilerin çevre eğitimleri açısından doğal çevreye duyarlılık değeri büyük önem arz etmektedir. Araştırmada bu amaçla 6. Sınıf öğrencileri ile doğal çevreyi tanıma ve farkındalık kazanma, çevreyle ilgili kavramları bilme ve kullanma, çevre sorunlarının bilincinde olma ve çözüm için girişimde bulunma, çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar olma ve çevreci eylemlere katılma davranışlarını geliştirmek açısından alternatif çevre uygulamaları hayata geçirilmiştir. Araştırmanın problemini de "Sosyal Bilgiler dersinde çevreye duyarlılık değerinin geliştirilmesinde alternatif çevreci uygulamalar etkili midir?" sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma modellerinden eylem araştırması olarak planlanmıştır. Araştırmanın verileri, 2N formları, görüşme kayıtları ve yapılan alternatif çevre uygulamalarının her biri için oluşturulan değerlendirme rubrikleri ile toplanmıştır. Değerlendirme rubriklerinin geçerlilik, güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Araştırmanın bulguları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına paralel olarak hayata geçirilen Canlılarla Empati, Eko Turizm, Vote Earth (Oyum Yeryüzünden Yana), Earth Hour (Yeryüzü Saati), Earth Hour Lantern Project (Yeryüzü Saati Fener Projesi), Karikatürlerle Küresel Isınma, Eko Okullar Pano Hazırlıkları, Eylem Günleri Afiş Hazırlıkları gibi alternatif çevre uygulamalarının rubriklerle değerlendirilmesi aracılığıyla elde edilmiş ve betimsel analiz aracılığıyla çözümlenmiştir. Sonuç olarak araştırma bulguları öğrencilerin alternatif çevre uygulamaları vasıtasıyla bir değer olarak çevreye duyarlılık açısından farkındalık geliştirdikleri ve çevreye duyarlılık değerini içselleştirdiklerini göstermektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal Bilgiler Dersi, Çevre Eğitimi, Çevreye Duyarlılık Değeri, Değer Eğitimi

### Abstract

Sensitivity to the natural environment is of great importance in terms of environmental education of the students. For this purpose, in this research, alternative environmental practices have been misunderstood in terms of acquiring knowledge and awareness of the 6th Grade students and the natural environment, knowing and using concepts related to the environment, being aware of environmental problems and making attempts to solve them, being aware of the operation of environmental organizations and participating in environmental activities. The research problem identified as "Are alternatif environmental practices effective on the development of environmental sensitivity values?". The research method was planned as an action research from qualitative research models. The data of the study, 2N forms, interview records, and evaluation rubrics for each of the alternative environmental practices were collected. The validity and reliability studies of the evaluation rubrics were conducted. The findings of the research were collected with activities such as Empathy, Eko Tourism, Vote Earth, Earth Hour, Earth Hour Lantern Project, Global Warming with Cartoons, Eco Schools Panel Preparations, Action Days Poster Preparation, and so on, through rubrics analysis and analysis through descriptive analysis. As a result, research findings show that students have developed awareness of environmental sensitivity as a value through alternative environmental practices and internalize environmental sensitivity values.

**Keywords:** Social Studies Lesson, Environmental Education, Sensitivity to Environment, Value Education

---

<sup>1</sup> Some of the applications in this study were presented at Eskişehir Osmangazi University Values Education Symposium.

<sup>2</sup> Assist. Prof., Marmara University, Atatürk Education Faculty, Third Floor, Room Number: 309, Göztepe Campus, Kadıköy, 34722, İstanbul, TURKEY., [gtuncel2@gmail.com](mailto:gtuncel2@gmail.com)

## GİRİŞ

Değer, “bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançları” olarak tanımlanmaktadır (Kızılcıkel ve Erjem, 1992: 92). Değer bahsi geçtiğinde; bireyin doğrudan doğruya işin içinde yer aldığı, mantıksal usavurumuna göre biçimlenen icraatlarına dayalı olarak vücut bulan sonucun niteliği düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle değer bireysel tercihle oluşan eylemin görüntüsüdür. Dolayısıyla değerler davranış biçimlerine kaynaklık etmekte ve birtakım yargı anlayışları geliştirmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2016: 9).

Çağımızda değerlere önemle vurgu yapılmaktadır, ancak bu kadar çok vurgu yapılması değere verilen değer artmasında değil, değere duyulan ihtiyacın artmasından kaynaklanmaktadır. Zira bir şeyden çok bahsediliyor olması aslında o konudaki zafiyetin ya da eksikliğin bir işareti sayılabilir. Günümüz toplumunun değerler açısından birtakım sorunlar yaşadığı toplumun hemen her kesimi tarafından tespit edilen bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslan ve Yaşar, 2007: 11; Kenan, 2007: 28). Bu sorunları çözmeye yönelik eğitim alanında çeşitli çalışmalar (Kantar, 2014; Engin, 2014; Coşkun, 2011; Can, 2008 vb) yapılmakta, kısaca eğitim, bu durum karşısında seyirci kalmamaktadır.

İnsan toplumunun geleceğinin iyi yetişmiş ve ahlaklı bireylere bağlı olduğu gerçeği, öğrenim çağındaki her çocuğun uygun ahlaki kararlar ve davranışlarda bulunmasına destek olacak değer ve becerilerle donatılmasının okulların hedefleri arasında olmasını kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin duygu, ahlak ve değer konusundaki gelişimlerini kapsayan eğitim farklı isimlerle 2005 ilköğretim programlarında yer bulmuştur. Örneğin Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersi öğretim programında programın değerleri adı altında her ünite ile ilgili doğrudan verilecek değerler tespit edilmiştir. Bu programın dayandığı yapılandırmacı yaklaşım, öğrencinin bilgiyi kendi deneyimleriyle yapılandırmasını öngörmektedir. Böylece öğrencilerin değer eğitiminde de etkin kılınmasını ve değerlerle ilgili etkinliklerde bulunmasını gerektiren bir durum ortaya çıkmaktadır. Etkinlikler aracılığıyla verilen değer eğitiminin daha etkili hale geldiği bilinmektedir (Ekşi, 2003: 81; Akbaş, 2008: 21; Akbaba-Altun, 2003: 10). Yetişkinlerin doğru ve gerekli gördükleri birtakım değerleri çocuklara telkin yoluyla aşıladıkları değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı; bireyin neye değer vereceğini seçenekler arasından olası sonuçlarına vakıf olarak karar vermesini sağlama yolu olarak değerleri belirginleştirme yaklaşımı; öğrencilerin değer alanında karşı karşıya kaldıkları sorunları mantıksal düşünme ve akıl yürütmeye dayalı olarak çözmeye çalıştıkları değer analizi yaklaşımı; çocukların ahlaki ikilem problemleriyle yüz yüze geldikleri ve kendileri için en uygun davranışı seçerek sebeplerini belirttikleri ahlaki muhakeme yaklaşımı; çocukların doğru kişilerin doğru davranışlarını model almalarını öngören gözlem yoluyla değerler eğitimi yaklaşımı olarak farklı değer eğitimi yaklaşımlarından söz etmek mümkündür (Akbaş, 2008: 12-15; Ekşi ve Katılmış, 2016; Doğanay, 2006: 267-276). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında doğrudan verilecek değerler kapsamında 6. sınıfta yer verilen doğal çevreye duyarlılık değerinin (MEB, 2005) öğrencilere kazandırılması amaçlanan bu çalışmada da alternatif çevreci uygulamalar değer analizi yaklaşımı temel alınarak düzenlemiştir.

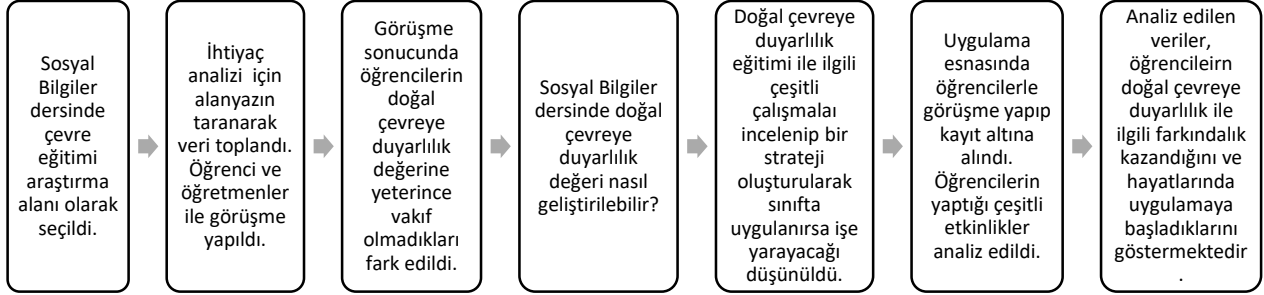
Çevreyi korumak ve daha mükemmel hale getirmek için öğrencilerde çeşitli bilgi, beceri ve tutum geliştirme süreci olan çevre eğitiminin gerekliliği gittikçe daha önemli hale gelmektedir. Çünkü hızla gelişen dünyada bilim ve teknolojiyi güçlendiren de çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olan da insandır. O halde çevre sorunlarının kaynağı olan insan tutum ve davranışları ancak eğitim aracılığıyla değiştirilebilir (Maskan vd., 2006). Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesini “Sosyal Bilgiler dersinde alternatif çevreci uygulamaların öğrencilerin çevreye duyarlılık değeri geliştirmesi üzerindeki etkileri nelerdir?” sorusu teşkil etmektedir. Bu amaçla 6. Sınıf öğrencileri ile doğal çevreyi tanıma ve farkındalık kazanma, çevreyle ilgili kavramları bilme ve kullanma, çevre sorunlarının bilincinde olma ve çözüm için girişimde bulunma, çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar olma ve çevreci eylemlere katılma davranışlarını geliştirmek açısından alternatif çevre uygulamaları hayata geçirilmiştir.

## YÖNTEM

### Araştırma modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması temel alınarak tasarlanmıştır. Çözüm odaklı bir yaklaşım olan eylem araştırması araştırmacıyı açık ve amaçlı bir biçimde değişim sürecinin bir parçası olarak konumlandırmakta ve bir program, örgüt ya da toplulukta var olan problemleri çözmeyi hedeflemektedir. Araştırmacının kendine “neyi iyileştirmem lazım ve nasıl iyileştirebilirim” türünden sorular sorduğu bir sorgulama biçimi olarak eylem araştırması, uygulama ve değişim/gelişim odaklı, araştırmacıya esnek olma imkânı tanıyan, döngüsel yapılı bir araştırma modelidir. (Patton, 2014: 221; Uzun, 2016: 20). Eylem araştırmaları üç çeşit halinde sınıflandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada, araştırmacının kendi uygulamalarını bir problem çözme süreci olarak gördüğü ve bu uygulamaları eleştirel

bir bakış açısıyla değerlendirdiği bir eylem araştırması türü olarak özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan eylem basamakları Şekil 1’de sunulduğu gibidir. Bu basamaklardaki sürece göre öncelikle çevre eğitimine yönelik değerleri kazandırma ile ilgili olarak araştırma problemi belirlenmiş, daha sonra “Sosyal Bilgiler dersinde çevreye duyarlılık değerini geliştirmede alternatif çevreci uygulamaların etkileri nelerdir?” biçiminde eylem araştırması sorusu belirlenmiştir. İlgili alan yazın taranarak veri toplanmış yapılacak uygulamalı etkinliklere karar verilerek eylem planı geliştirilmiştir. Eylem planı uygulamaya konularak elde edilen bulgular analiz edilmiş, alan yazınla tartışılarak değerlendirilmiştir.



Şekil 1: Eylem Araştırması Basamakları

## Çalışma Grubu

Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile oluşturulmuştur. Bu örnekleme yöntemi Patton’a göre araştırmaya hız ve uygulama kolaylığı sağlar. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın ve ulaşılması kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 113). Bu araştırma da uzun süreli olduğu için izin ve uygulama kolaylığı tanıyacak bir okul bulma yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla araştırmacının çalışma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılında Hasan Şadoğlu Ortaokuluna devam etmekte olan 6.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Okulun idaresi ve sınıf öğretmenin tanımlamalarına göre çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Nitelikler	Türü	N
Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri	Orta	30
Öğrencilerin cinsiyet dağılımı	Kız	16
	Erkek	14
Öğrencilerin akademik başarı düzeyi	Alt	6
	Orta	15
	Üst	9

## Veri Toplama Araçları ve Analizi

Araştırmanın verileri 2N formları, yapılan etkinlikleri değerlendirmek için hazırlanan rubrikler ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır.

Araştırmacılar tarafından geliştirilen ve uzman görüşlerine göre düzenlenen 2N formları, “Ne biliyordum?” ve “Ne öğrendim?” olarak iki kısımdan oluşmaktadır. “Ne biliyordum?” formu uygulamaya başlamadan önce öğrencilerin konuyla ilgili ön bilgilerini tespit etmek amacıyla aşağıda yer alan soruları kapsayacak şekilde öğrencilere yöneltilmiştir. Bu sorular Sosyal Bilgiler dersinin doğal çevreye duyarlılık değeri ve bu değerini kazanımı ile ilgili olan Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, İnsanlar Yerler ve Çevreler ve Ülkemizin Kaynakları öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar kapsamında dünya çapında yapılan etkinlikler temele alınarak hazırlanmıştır.

- Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedir? Zihninizde uyanan çağrışımlardan yola çıkarak bir tanım yapınız.
- Küresel ısınma denilince zihninizde oluşanları karikatür ya da resimle ifade ediniz.
- Dünya Saati (Earth Hour) kampanyası hakkında neler biliyorsunuz?
- Geleceği Aydınlatan Fenerler Projesi (Earth Hour Lantern Project) hakkında neler biliyorsunuz?
- İklim değişikliği Konferansı hakkında neler biliyorsunuz?
- Çevreye duyarlı olmak ne demektir? Nasıl çevreye duyarlı olunur?

Uygulama sona erdikten sonra da “Ne öğrendim” formu öğrencilere verilerek uygulama öncesi ve sonrası değişiklik olup olmadığını belirlemeye çalışılmıştır.

Rubrikler (derecelendirme ölçekleri), öğrencilerin öğrenme sürecine rehberlik etmek ya da öğrenme ürünlerinin nasıl analiz edileceğini kavramalarına yardımcı olmak ve böylece öğrenmelerini desteklemek için öğretmenler veya diğer değerlendirme işiyle uğraşanlar tarafından geliştirilen puanlama ölçekleridir (Tuncel, 2011: 214). Bu araştırmada uygulamaya konulan etkinlikleri değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından Tablo 2'deki rubrik hazırlanmıştır. Bu rubrikle elde edilen veriler sayısallaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 2: Etkinlikleri Değerlendirme Rubriği					
Puanlar Temalar	1	2	3	4	5
<b>Doğal çevreyi tanıma ve farkındalık kazanma</b>	Doğal çevreyi hiçbir şekilde tanımıyor ve farkındalık kazanmamış	Doğal çevreyi biraz tanıyor ama farkındalık kazanmamış	Kısmen doğal çevreyi tanıyor ve farkındalık kazanmış	Doğal çevreyi oldukça iyi tanıyor, kısmen farkındalık kazanmış	Tamamen doğal çevreyi tanıyor ve farkındalık kazanmış
<b>Çevreyle ilgili kavramları bilme ve kullanma</b>	Çevreyle ilgili hiçbir kavramı bilmiyor ve kullanamıyor	Çevreyle ilgili birkaç kavram biliyor ama kullanamıyor	Çevreyle ilgili birkaç kavram biliyor ve kullanabiliyor	Çevreyle ilgili pek çok kavram biliyor ama bazılarını kullanabiliyor	Çevreyle ilgili pek çok kavram biliyor ve hepsini kullanabiliyor
<b>Çevre sorunlarının bilincinde olma</b>	Çevre sorunlarının hiçbirinin bilincinde değil	Çevre sorunlarının bazılarının bilincinde	Çevre sorunlarının kısmen bilincinde	Çevre sorunlarının çoğunun bilincinde	Bütün çevre sorunlarının bilincinde
<b>Çözüm için girişimde bulunma</b>	Hiçbir çevre sorunu için çözüm girişiminde bulunmuyor	Bazı çevre sorunları için çözüm önerisinde bulunuyor	Kısmen çevre sorunlarına çözüm önerisi teklif ediyor ve girişimde bulunuyor	Çoğunlukla çevre sorunlarına çözüm üretiyor ve girişimde bulunmaya çaballıyor	Her zaman çevre sorunlarına çözüm önerisi getiriyor ve çözme girişiminde bulunuyor
<b>Çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar olma</b>	Hiçbir çevreci kuruluşun işleyişinden haberdar değil	Birkaç çevreci kuruluşun işleyişinden haberdar	Kısmen çevreci kuruluşların işleyişlerinden haberdar	Çoğu çevreci kuruluşun işleyişinden haberdar	Bütün çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar
<b>Çevreci eylemlere katılma</b>	Hiçbir çevreci eyleme katılmıyor	Kısmen çevreci eyleme katılıyor	Çevreci eylemlere sadece okul içinde katılıyor	Çoğu çevreci eyleme katılıyor ve okul dışına da taşıyor	Her zaman çevreci eylemlere katılıyor ve okul dışına da taşıyor

Yarı yapılandırılmış görüşmeler; planlı-derinliğine ya da eylem mülakat olarak sınıflandırılmakta ve önceden geliştirilmiş soruların yöneltildiği bir yapıya sahip bulunmaktadır (Durdu, 2016: 105). Bu araştırmada uygulamanın bitiminde öğrencilerle önceden geliştirilmiş ama duruma göre esneklik kazanan sorularla görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede öğrencilere "Bu etkinliklere katılmanız kişiliğinize neler kattı? Sizi nasıl etkiledi? Bu etkinlik sana ne kazandırdı (her etkinlik için)? Uygulama öncesi ve sonrası kendinde doğal çevreye duyarlılık açısından bir fark görüyor musun?" soruları sorularak yapılan etkinlikler ile ilgili neler hissettikleri, kendilerine neler kazandırdığı, etkinlikler sırasında yaptıkları ile ilgili veriler elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilen veriler ise betimsel analizle çözümlenmiştir.

Veri toplama araçları ile elde edilen veriler çalışmayı yapan iki araştırmacı ve alan dışı bir araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Araştırmacıların veri toplama araçlarından elde edilen verileri kodlamaları karşılaştırılmış ve araştırmacının güvenilirliği Miles ve Hubernas'ın Görüş birliği/Görüş birliği + Görüş ayrılığı x 100 formülü (akt: Şeyihoğlu, Sever ve Özmen, 2018: 3) ile hesaplanarak 2N formları için % 91, Etkinlik rubrikleri için % 94 ve yarı yapılandırılmış görüşme için %92 oranında uzlaşma sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda genel olarak güvenilir çalışma denilebilmesi için bu uyumun % 90 ve üzeri olması beklenen bir düzeydir.

## BULGULAR VE YORUM

Araştırmadan elde edilen bulgular; 2N formlarından elde edilen bulgular, etkinliklerden elde edilen bulgular ile görüşmeden elde edilen bulgular olarak üç alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

### 2N Formundan Elde Edilen Bulgular

Uygulama öncesi öğrencilere verilen "Ne biliyordum?" formu ile uygulama sonrası sunulan "Ne öğrendim?" formu içerik analizi ile çözümlenmiştir. "Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedir? Zihninizde uyanan çağrışımlardan yola çıkarak bir tanım yapınız" ve "Küresel ısınma denilince zihninizde oluşanları karikatür ya da resimle ifade ediniz" sorularına öğrencilerin yanıtlarından elde edilen kodlar çeşitli kategoriler etrafında sınıflandırılarak elde edilen bulgular Tablo 3'te özetlenmiştir.

Kategoriler	f (Ne biliyordum?)	f (Ne öğrendim?)
Dünyanın ısınması	25	30
Sıcaklığın artması	22	26
Sıcaklığın azalması	1	22
Buzulların erimesi	15	26
Felaketler	1	11
Bazı türlerin yok olması	1	21
Çölleşme	3	22
Ozon tabakasının delinmesi	4	23
Çevre kirliliği	1	15
Doğaya zarar verme	1	20

Tablo 3 değerlendirildiğinde küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili öğrencilerin dile getirdikleri, tanımladıkları ya da örnekler verdikleri çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar incelendiğinde öğrenciler tarafından en çok kullanılan kavramların uygulama öncesinde dünyanın ısınması, sıcaklığın artması ve buzulların erimesi olarak genellenebilecek kavramlar olduğu görülmektedir. Uygulama sonrasında ise öğrenciler, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili tabloda yer alan tüm kavramları kullanarak soruları cevaplamışlardır. Bu durumun, öğrencilerin uygulama sürecinde çevre sorunlarıyla ilgili kavramları bilme ve kullanma becerisini elde ettikleri sonucunu gösterdiği söylenebilir.

2N formlarında yer alan “Dünya Saati (Earth Hour) kampanyası hakkında neler biliyorsunuz? Geleceği Aydınlatan Fenerler Projesi (Earth Hour Lantern Project) hakkında neler biliyorsunuz? İklim değişikliği Konferansı hakkında neler biliyorsunuz?” sorularına verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Temalar		f (Ne biliyordum?)	f (Ne öğrendim?)
Dünya Saati (Earth Hour) kampanyası	Bilmiyorum	25	-
	Sadece adını duymuştum	4	-
	Işıkları kapatma kampanyası	1	30
Geleceği Aydınlatan Fenerler Projesi (Earth Hour Lantern Project)	Bilmiyorum	29	-
	Sadece adını duymuştum	1	-
	Geri dönüşüm malzemelerinden fener yaparak iklim zirvesine gönderme	-	30
İklim değişikliği Konferansı	Bilmiyorum	27	-
	Sadece adını duymuştum	1	-
	Dünya ülkelerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili sorunları tartıştığı bir yer.	2	30

Tablo 4 değerlendirildiğinde katılımcılar, Dünya Saati (Earth Hour) kampanyası ve Geleceği Aydınlatan Fenerler Projesi (Earth Hour Lantern Project)’ne internet aracılığı ile katılım göstermişler, İklim değişikliği konferansını ise okullarında bizzat kendileri “İklim Zirvesi” adı altında gerçekleştirip yaparak yaşayarak öğrenmeyi hayata geçirmişlerdir. Bunun sonucu olarak ta Tablo 4’te görüldüğü gibi öğrencilerin tümü bu etkinlikler sırasında çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar olma, çevreci eylemlere katılma gibi beceriler kazanmışlardır.

“Ne biliyordum?” formunun son sorusu olan “Çevreye duyarlı olmak ne demektir? Nasıl çevreye duyarlı olunur?” sorusu analiz edildiğinde ortaya çıkan sonuç Tablo 5’te özetlenmektedir.

Temalar	f (Ne biliyordum?)	f (Ne öğrendim?)
Çevreyi düşünmek	26	27
Sorunları görmek	1	30
Sorunları çözmek	1	23
Bilinçlendirme girişimleri	1	28
Tarihsel/doğal çevreyi korumak	2	29

Tablo 5’te görüldüğü gibi katılımcılar, uygulama öncesinde çevreye duyarlılık değerini çoğunlukla çevre ile ilgili şeyleri düşünmek olarak algılamaktadırlar. Buna karşılık uygulama sonrasında katılımcılar, çevreye duyarlılık değerini çevre sorunlarının farkında olmak, sorunları çözmeye ve sorunlarla ilgili olarak diğerlerini bilinçlendirme girişimleri olarak algıladıklarını belirtmişlerdir.

“Ne öğrendim?” bölümünde sorulan “Bu etkinliklere katılmanız size neler kattı? Sizi nasıl etkiledi?” sorusundan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenerek Tablo 6’da sunulmuştur.

**Tablo 6:** 2n Formları İçerik Analizinden Elde Edilen Bulgular

Temalar	f
Farkındalık kazanma	30
Eyleme geçme	24
Çevreci hayat tarzı	19
Faydalı hissetme	29
Birlikten kuvvet doğar	17

Araştırmaya katılan öğrenciler, bu etkinlikler sayesinde çevre sorunlarına farkındalık kazandıklarını ve kendilerini faydalı hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerin çoğu bir sorunu çözmek için eyleme geçmek gerektiğini anladıklarını, ancak eyleme geçilirse bir fark yaratılacağını ifadelerinde belirtmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı da birlikte çalışmanın öneminden bahsederek “birlikten kuvvet doğar” deyişinin ne kadar doğru olduğunu idrak ettiklerini, birlikte çalışarak sorunları çözebildiklerini ve seslerini duyurabildiklerini açıkça beyan etmişlerdir.

### Öğrencilerin Süreç İçerisinde Yaptıkları Etkinliklerden Elde Edilen Bulgular

Öğrencilerin uygulama boyunca yapmış oldukları faaliyetler yani uygulama işlem süreci şöyle özetlenebilir: Alternatif çevreci uygulamalar 2016-2017 eğitim öğretim yılının Eylül ayıyla birlikte “Ne biliyordum?” formunun uygulanmasıyla başlamış, Haziran ayında sona ermiştir. Tüm uygulamaların toplam bir eğitim öğretim yılını kapsamaması nedeniyle Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında altıncı sınıflarda yer alan doğal çevreye duyarlılık değeri etkinliklerin odak noktasına alınarak dersin kazanımları ve doğrudan verilecek becerileri ile ilişkilendirilerek bütüncül bir bakış açısı izlenerek çalışma sürdürülmüştür.

Öncelikle öğrencilerden İstanbul’daki çevre kirliliği ile ilgili gözlem yapması (gözlem becerisi) istenmiştir. Ardından öğrencilere “Canlılarla Empati” adlı etkinlik yaptırılmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin kendilerini doğadaki herhangi bir canlının yerine koyarak, onun gözünden çevre kirliliğine ilişkin yaşadığı sorunları yazılı ve görsel olarak ifade etmesi beklenmiştir. Öğrenciler yengeçten elma ağacına kadar birçok canlının yerine kendilerini koyarak doğal çevrede yaşanan olumsuzluklardan etkilenme biçimlerini resim, karikatür, şiir, düz yazı gibi farklı anlatım biçimleriyle ifade etmişlerdir. Bu etkinliği takiben öğrenciler okul genelinde “geleceği aydınlatan fenerler” adlı projeyi yürüterek küresel ısınmaya karşı sembolik fenerler hazırlamışlardır. Geri dönüşüm malzemelerini kullanarak hazırladıkları bu fenerleri öğrenciler 7-18 Kasım 2017 tarihlerinde Fas’ın Marakeş kentinde düzenlenecek olan iklim zirvesi (COP22)’ne -dünyanın çeşitli ülkelerinden gönderilen diğer fenerler gibi- göndermişlerdir. Daha sonra araştırmaya katılan öğrenciler uygulayıcıların rehberliğinde bir iklim zirvesi paneli düzenleyerek Marakeş’te yapılan zirveyi yaparak yaşayarak anlamaya çalışmışlardır. Ayrıca paneli dinlemeye gelen diğer öğrencileri de konu ile ilgili bilinçlendirmeyi görev edinmişlerdir. Yine öğrencilerden dersin kazanımlarına uygun olarak grup çalışması şeklinde bir eko turizm faaliyeti tasarlama istenmiştir. Bu etkinlikte öğrenciler tasarladıkları eko turizm işletmelerinin maketlerini hazırlayarak sınıfta tanıtmışlardır. Yine her yıl milyonlarca insanın, bir saatliğine ışıkları kapatarak küresel iklim değişikliği konusunda önemli bir farkındalık oluşturulmasını sağlayan Dünya Saati (Earth Hour) etkinliğine 25 Mart 2017 Cumartesi akşamı 20.30- 21.30 saatlerinde ışıkları kapatarak ve çevrelerindeki bireyleri de teşvik ederek katılım göstermişlerdir. Katılım öncesinde de bu eylemin yaygınlaştırılması için öğrenciler broşür ve afiş hazırlayarak okulda bir pano oluşturmuşlardır.

Öğrenciler sadece atık malzemelerden çeşitli materyaller yaparak Haziran ayında geri dönüşüm sergisini açmışlardır. Veli, öğretmen ve tüm öğrencilerin katılımıyla sergi ilgi görmüş, materyaller davetilere satılarak elde edilen gelir ile çevre kuruluşlarına bağışta bulunulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yapmış oldukları etkinlikler çevreye duyarlılık ölçütlerine göre gruplandırıldığında aşağıda sunulan matris ortaya çıkmaktadır.

**Tablo 7:** Alternatif Çevreci Uygulamaların Çevreye Duyarlılık Ölçütlerine Göre Matrisi

Uygulamalar	Canlılarla Empati	Eko Turizm	Earth Hour	İklim Zirvesi düzenleme	Pano Hazırlıkları & Eylem Günleri Afiş Çalışmaları
Ölçütler					
Doğal çevreyi tanıma ve farkındalık kazanma	x	x	x	x	x
Çevreyle ilgili kavramları bilme ve kullanma	x	x	x	x	x
Çevre sorunlarının bilincinde olma	x	x	x	x	x
Çözüm için girişimde bulunma	x	x	x	x	x
Çevreci kuruluşların işleyişinden haberdar olma		x	x		x
Çevreci eylemlere katılma			x		

Tablo 7’ de öğrencilerin yaptığı etkinliklerin hangi çevre eğitimi kazanımlarına hitap ettiği gösterilmektedir. Yukarıda bahsi geçen etkinliklerde öğrenciler veri toplama araçları bölümünde örneği sunulan rubrikle değerlendirilmiştir. Öğrencilerin rubrikten aldıkları puanların ortalaması 4,75 olarak hesaplanmıştır. Rubrikler farklı araştırmacılar (Verilerin toplanması ve analizi bölümünde bahsedilen bu araştırmayı bilfiil yapan iki araştırmacı ile alan dışından destek sunan araştırmacı) tarafından da puanlanarak doğruluğu sınanmıştır.

### Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerle alternatif çevre uygulamalarının etkisini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Her etkinlik için öğrencilere “Bu etkinlik sana ne kazandı? Uygulama öncesi ve sonrası kendinde çevreye duyarlılık açısından bir fark görüyor musun?” biçiminde sorular yöneltilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenerek etkinlik isimleriyle sınıflandırılarak sunulmuştur.

#### “Canlılarla Empati” Etkinliği ile İlgili Görüşler

“Canlılarla Empati” etkinliğinde öğrencilerden doğadaki herhangi bir canlıyla empati yapmaları istenmiştir. Empati yapacakları canlının seçiminde çevre kirliliği ile ilgili yapacakları gözlemin etkili olacağı düşünülmüştür. Bir başka ifadeyle öğrencilerin önce İstanbul’da yaşadıkları çevrede kirlilik açısından tehdit altında olan canlıları gözlemlemesi istenmiştir. Bu gözlem sonucunda öğrenciler denizde yaşayan ya da ağaçlarda yaşayan hatta bazen ağaçlarla empati kurma yoluna gitmişlerdir. Bu etkinlik çevreyi tehdit eden on farklı olayın kurgulandığı durumları kapsamaktadır. Uygulama sonucunda öğrenciler doğal çevreyi daha iyi tanıdıklarını, çevreye farkındalık kazandıklarını, çevre sorunlarının bilincine vardıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı 1, “*Bu çalışmayı yaparken empatisini kurduğum canlının ne hissetmiş olabileceğini anladım. İnsanlar sadece kendilerini düşünüyor ancak doğadaki diğer canlılarda bizimle aynı havayı soluyor*” biçiminde duygularını ifade ederken Katılımcı 7 de “*Deniz kirliliğini bir canlının gözüyle öğrendim. Ağaçların da korunması gerekiyor. Onlarsız nefes alamayız. Bazı hayvanların soyu tükeniyor. Mesela pandalar. Bu etkinlikte hayvanların insanların kirliliklerinden çok etkilendiğini fark ettim. Denizleri kirletirsek oradaki balıklar acı çeker ve yaşayamaz*” sözleriyle çevre kirliliğine yaklaşımını ortaya koymaktadır. Katılımcı 12, “*Bu çalışmayla çevre bilincim arttı. Sincapları çok sevdiğim için toprağı kirletirsem onun hayatına zarar verebileceğimi öğrendim. Yere bundan sonra bir şey atmayacağım. Doğaya yaptıklarımız sadece insanları etkilemiyor. Çiçekleri, kutup ayılarını, köstebekleri, sincapları etkiliyor. Artık onların ne hissettiğini anlayabiliyorum*” sözleriyle duygularını dile getirirken Katılımcı 17, “*Bu çalışmayla canlıların dünyasına girdim. Hayvanları daha iyi anlamaya çalıştım. İleride fabrika kuracak olsam şehir içine kurmam mesela. Ben yengeçle empati yapmıştım. Öğrendim ki yengeçler azalırda denizde birçok sorun ortaya çıkarmış. Denizi kirletenleri hep uyaracağım. Herkesin çevreci olmasını istiyorum*” şeklinde düşüncelerini ortaya koymuştur.

#### “Earth Hour” Kampanyaları ile İlgili Görüşler

Earth Hour kampanyaları öğrencilerin internet vasıtasıyla bilfiil iştirak ettiği etkinliklerdir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde pek çok kişi internet yoluyla bu kampanyalara bireysel desteklerini sunmaktadır. Öğrenciler de bireysel katkıların birleştiğinde dünya çapında bir güç oluşturduğunu bizzat deneyimlemişlerdir. Bu etkinlik ile ilgili olarak Katılımcı 19, “*İnsanlar teknolojik gelişmeleri bilinçsizce kullanıyor ve dünyayı bir fırın haline getiriyorlar. Küresel ısınma, sera gazlarının ozon tabakasında birikerek Güneş ışınlarını tutmasıdır. Biz deodorant ve benzeri malzemeleri kullanmazsak yol yakinken önlem alabiliriz. Küresel ısınmanın ne kadar tehlikeli olduğunu bu çalışma sırasında anladım*” derken Katılımcı 2, “*ABD hem Çin kadar karbonu dünyaya gönderiyor hem de küresel ısınmayı durduralım diyor. Bunu pek anlayamıyorum. Eğer bizler oyumuzu Dünyadan yana kullanırsak bence küçük te olsa bir katkımız olur. Ben bu kampanyalara katıldığım için biraz da olsa sorumluluğumu yerine getirdiğimi düşünüyorum. Dünyadaki herkes bu kampanyalara katılmalı*” ifadesiyle bu çalışmadaki edimlerini beyan etmektedir. Katılımcı 20 ise “*Öğretmenimiz Earth Hour Kampanyası’nın neden yapıldığını anlatıp bize küresel ısınma ile ilgili videolar izletince ben de birşey yapmalıyım diye çok heyecanlandım. Kampanya ile ilgili oturduğum apartmana çeşitli afişler astım. WWF’nin sitesinden çıktılar aldım. Onlara benzer çizimler yapıp apartmana dağıttım. Anneme verdim. O da işyerindeki arkadaşlarına anlattı. Işıkları kapatma eylemi için etrafımdaki insanları bilgilendirdim. Mail listemdeki herkese mail attım. Hatta anne ve babalarımız da mail listelerine kampanya mailini attılar. Vote Earth Kampanyası’na katılmamız için okulumuz da evlere bülten gönderdi. Sanki seçime gidiyormuşuz gibi hissettik. Mart’ın son cumartesi günü evimizin ışıklarını bir saatliğine kapalı tuttuk. Pencereden dışarıya baktığımda çok üzüldüm. Çünkü bir sürü insan ışığını kapamamıştı. Bu insanlara çok kızdım. Belki de haberleri yoktu. Facebookta bir arkadaşım kampanyayla ilgili grup kurmuş ben de üye oldum. Acaba bizim yaptıklarımızın farkındalar mı diye düşünüyorum. Bu kampanya çok heyecanlıydı. Öğretmenimiz bir saat ışıklarınız kapalıken siz neler yapabileceğinizi düşünün dedi. Biz de annelerle şöyle bir karar aldık. Eve ışık kumbarası koyduk. Kim evde gereksiz yere bir odanın ışığını açık bırakırsa kumbaraya 1 lira atacak. Sonra da biriken paraları TEMA’ya bağışlayacağız*” sözleriyle kazanımlarını açıklamaktadır.

### “İklim Zirvesi” Paneli ile İlgili Görüşler

İklim değişikliklerinin etkilerinin küresel, ulusal ve yerel boyutlarda tartışılacağı “İklim Zirvesi” panelinde öğrenciler gruplar halinde çalıştılar. Seçtikleri bir sorunu çeşitli kaynaklardan araştırdıktan sonra olası çözümleri ve açıklamaları geliştirerek grubun ortak bir dille yazdığı bir grup raporu hazırladılar ve panel günü okuldaki diğer öğrencileri bilgilendirmek üzere hazırlıklarını gerçekleştirdiler. Bu çalışmayla ilgili Katılımcı 15, *“Panel için hazırlanırken küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili protokol ve anlaşmaları öğrendim. Paneli dinleyen arkadaşları sıkmamak için farklı çalışmalarda bulundum. En önemli sorun olarak çevre kirliliğini saptadım. Zaten çevre kirliliğine neden olan pek çok şey küresel ısınmaya da sebep oluyor. Fabrikalardan arabalardan çıkan dumanlar gibi. Gelişen sanayi yüzünden de en çok ülkemizde en çok Marmara Bölgesinin sorun olduğunu fark ettim”* sözcüklerini sarf ederken Katılımcı 6, *“Bir kere panel nedir, nasıl yapılır onu öğrendik. Çevre sorunlarını araştırdık ve önem sırasına koyduk. En önemli gördüğümüzü panelde ele almak için hazırladık. Hem araştırma becerisi kazandık, hem topluluk önünde konuşma becerisi kazandık, hem çevre bilinci kazandık”* şeklinde bu çalışmadaki kazanımlarını dile getirmektedir.

### “Eko Turizm” Etkinliği ile İlgili Görüşler

Öğrenciler “Eko Turizm” etkinliğinde bir eko turizm faaliyeti tasarlayıp sınıfta arkadaşlarına sundular. Bu çalışmayla ilgili olarak Katılımcı 25, *“Eko turizm yenilenebilir enerji kaynakları kullanılarak yapılır. Doğaya zarar vermez. Ekolojik ürünler ekip insanlara hizmet sunulur. Çevreyi kirletmeden yapılır. Her şeyin doğal malzemelerden yapıldığı doğal bir ortam. Bütün bunları bu çalışma sırasında öğrendim”* sözleriyle ve Katılımcı 29, *“Eko turizm çalışmasında daha çevreci bir insan oldum. Çevreye duyarlılığım ve yer bilgim arttı. Çevrenin korunması ile ilgili çalışanların az olmadığını anladım. Eko köylerin doğaya yararı olduğunu öğrendim. Eskiden eko turizm ile ilgili bir şey bilmiyordum. Ama artık ülkemizin ve dünyanın olumsuz yönlerinden en azından bazılarını bu tarz çalışmalar ile kapatabileceğimin farkındayım”* cümleleriyle bu uygulamadaki kazanımlarını ifade etmektedirler. Yine bu etkinlik ile ilgili Katılımcı 27, *“Eko turizmin ne olduğunu anladım. Doğaya iyi davranmam gerektiğini anladım. Okulu eko turizm hakkında bilinçlendirdik. Otellerde tatil yapmak yerine tamamen doğal bir tatil yaşamak için eko turizm yerlerine giderim artık. Çevreye karşı sorumluluklarımı anladım. Eko köy çocuklar için de büyükler için de yararlı bir köy”* şeklinde düşüncelerini dile getirmektedir.

### “Pano Hazırlıkları & Afiş Çalışmaları ile İlgili Görüşler

Bu etkinlikte öğrenciler çevre sorunları ile ilgili araştırma, resim, karikatür gibi çalışmaları gösterime sunabileceği ve çevre eylemleri ile ilgili kampanya ya da çalışmaları duyurabileceği bir pano hazırlamışlardır. Periyodik olarak pano güncellenmekte, öğrencilerin çeşitli etkinlikler için afişler ya da ilanlar asmalarına izin verilmektedir. Bu çalışma için Katılımcı 9, *“Panodaki yapraklar bahçedeki kurumuş yapraklar. Malzemelerimiz de atık malzemeler. Panoya sürekli güncel bilgiler asıyoruz. Rengârenk olduğu için çok ilgimizi çekiyor. Bir de kendi çalışmam asılmışsa panoya çok mutlu oluyorum. Atıklarla ilgili afiş yarışması yapıldı. En anlamlı afiş panoya asılacak. Çevresel eylemlerde sloganımız göster gücünü yap dönüşümünü”* ve Katılımcı 8, *“Panodaki afişlerde mutlaka bir çevre sorunu oluyor. Eko köylerimizin maketlerini de panomuzun önünde sergiledik. Organik tarım yapılmasının önemini anladık. GDO'nun zararlarını anlatan yazılar getirip astık. Hazırladığımız afiş ve diğer çalışmaların okuldaki herkesin dikkatini çekmesini istiyoruz”* cümleleriyle kendilerini ifade etmektedirler.

Görüşmelerden elde edilen veriler, katılımcıların alternatif çevreci uygulamalar aracılığıyla; çevre kirliliğinin nedenleriyle birlikte mevcut ve olası sonuçlarının farkına vardıklarını; çevreye yönelik bilinç kazandıklarını; var olan sorunların çözümünde bireysel katkılarının olabileceğini ya da birlikte hareket etmenin güç kazandıracağını ve etki alanını genişleteceğini; çevre ile ilgili kuruluşları tanıyıp, çevre hareketlerine nasıl katılacağını keşfettiklerini göstermektedir.

## SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında doğrudan verilecek bir değer olarak sunulan “çevreye duyarlılık” değeri, öncelikle bireylerde çevre sorunlarına yönelik farkındalık geliştirmeyi amaçlamaktadır. Şüphesiz, bu farkındalığı geliştirmek için sadece ders kitabındaki ve benzer kaynaklardaki bilgileri okumak yeterli değildir. Dolayısıyla pek çok araştırmada da (Topkaya, 2016; Erten, 2004; Keskin ve Öğretici, 2013; Şimşekli, 2004 vb.) bahsedildiği gibi, bireylerin etkin bir şekilde sorunları çözmeye girişimine katıldığı bazen bireysel bazen toplumsal eylemler gündeme gelmektedir. Bu eylem planının fiiliyata geçiş amacı da aynıdır. Yani katılımcıların çevre sorunlarına karşı farkındalık kazanmasını sağlamak ve eylemsel boyutlarda bireysel ya da grupla hareket ederek sorun çözmeye girişimlerini gerçek hayatın bir parçası haline getirmektir. Diğer yandan çevre sorunlarının en önemli çözüm yolu ise ortaya çıkmadan sorunun önlenmesi olarak görülmektedir (Şimşekli, 2004). Yani mevcut sorunları çözmeye girişiminin yanı sıra bir sorunun ortaya çıkmaması için yapılması gerekenlerin farkına varmak ve işe koşmak gerekmektedir. Çok doğaldır ki bunun en etkili hareket tarzı eğitimidir. Bu eğitim, ilkönce, bireyin dikkatini çevresine yöneltebilecek ve çevresindeki değişiklikleri fark edebilecek



etkinliklerin geliştirilmesiyle başlamalıdır. Daha sonra bireyin bizzat içinde yaparak yaşayarak öğreneceği eylemlerde bulunması temin edilmelidir. Şimşekli(2004)'nin de belirttiği gibi çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek için kapsamlı alternatif çevre eğitimi uygulamaları yapılandırmak elzemdir. Bu araştırmada da katılımcıların bilfiil gerçek yaşam deneyimlerinde bulunma işi gerçekleştirilerek onların çevreye duyarlı bireyler olarak kalıcı tutumlar geliştirmeleri için alternatif çevre uygulamaları düzenlenmiştir.

Çevre mevzu bahis olduğunda "saygı ve sorumluluk" değerleriyle de yüz yüze kalınmaktadır. Eğer bireyler saygı ve sorumluluk değerlerine sahip olurlarsa çevre sorunlarını sadece bir kirlilik olgusu ya da bir ihtiyaç olgusu olarak görme anlayışını terk edip, doğayı anlama, ona saygı duyma, ondan sorumlu olma gibi bir etik anlayış geliştirebilirler. (Gül, 2013: 19). Bunu gerçekleştirmek için diğer insanları anlamanın bir yolu olan empati kurma becerilerini geliştirmek, olası eylemlerin olası sonuçlarını öngörmek, bireysel sorumluluk ile birlikte toplumsal sorumluluğun da yapılandırılmasını sağlamak gerekmektedir. Zira modern dünyada artık çevre sorunlarının sınırları ile insan sorunlarının sınırları birbirine karışmaktadır. İnsana ait sorunları gidermek ile çevre sorunlarına çözüm bulma girişimleri kesişen noktalara sahiptir. Esasen bu durumda insanın çevreye saygısı aynı zamanda kendine yani insana saygısı anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu araştırmada da olduğu gibi çevre eğitimine ilişkin uygulamaları gerçek yaşam deneyimleri haline getirmek ve bireylerin küçük yaştan itibaren çevre etiğini kazandırmak büyük bir öneme sahiptir.

Dünyada ve Türkiye'de birçok okulun çevre eğitimi ile ilgili çalışmalar yaptığını araştırmalar (Chapman, 2014; Bogner ve Wiseman, 2004; Özdemir, 2010; Erten, 2003 vb.) aktarmaktadır. Bu çalışmaların ortak noktaları genel olarak sınıf dışı ya da okul dışı etkinlikler aracılığıyla doğa deneyimine dayalı olarak çevre bilinci geliştirmektir. Tüm bu etkinlikler olumlu gelişmeler olmakla birlikte, bu çalışmada olduğu gibi, öğrencilerin çevre ile ilgili kuruluşları tanıması ve onlarla birlikte hareket etmesini sağlayacak alternatif uygulamalara da ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

## EXTENDED ABSTRACT

### **NATIVE ENVIRONMENTAL APPLICATIONS IN DEVELOPING "SENSITIVITY TO NATURAL ENVIRONMENT" VALUE IN SOCIAL STUDIES**

#### **INTRODUCTION**

Value is defined as "a social group or society is considered to be right and necessary by the majority of its members to provide and maintain its existence, unity, functioning and continuity; generalized moral principles and beliefs that reflect their common feelings, thoughts, goals and interests" (Kızılcelik and Erjem, 1992: 92). Value refers to the quality of the result emerged based on the activities performed by the individual according to his logical reasoning (Ekşi ve Katılmış, 2016: 9).

Values are emphasized in our time, but this emphasis arises from the need of the value, not from the appreciation of the value. In fact, the fact that something is mentioned frequently may be the sign of the weakness regarding that thing. The problems that our today's society is having in terms of the values is a known event by all segments of the society (Arslan ve Yaşar, 2007: 11; Kenan, 2007: 28). Various studies (Kantar, 2014; Engin, 2014; Coşkun, 2011, Can, 2008, etc.) have been conducted in the field of education to solve these problems.

Education programs covering the development of individuals in terms of emotions, morality and the value take place in the primary education program of 2005 under different names. The constructivist approach to which this program is based predicts that the students will construct knowledge with their own experiences. Thus, a situation arises which requires students to be active in value education and to engage in activities related to values. It is known that the value education given through the activities becomes more effective (Ekşi, 2003: 81, Akbas, 2008: 21, Akbaba-Altun, 2003: 10). There are different value education approaches such as; the direct teaching approach of the values in which adults instill into the children with some suggestive values, approach to highlighting values as a way of ensuring that the individual will decide the value from among the options based on possible outcomes; value analysis approach in which students try to solve the problems they encounter through the logical thinking and reasoning, moral reasoning approach in which students face ethical dilemma problems and choose the most appropriate behavior for themselves and approach to values education through observation which predicts that children should take the right behavior of the right people as a model.(Akbaş, 2008: 12-15; Ekşi ve Katılmış, 2016; Doğanay, 2006: 267-276). In this research aiming to bring students the value of natural environment sensitivity (MEB, 2005), which is included in 6th grade within the scope of values to be given directly in the social studies course curriculum, the alternative environmental practices are organized based on value analysis approach.

In order to protect the environment and bring it to perfection, the necessity of environmental education, which is the process of developing various knowledge, skills and attitudes in the students, becomes increasingly important. Because the reason of the environmental problems is the human being who also enhances science and technology in this rapidly developing world. In that case, the attitude and behavior of the human being who is responsible for the environmental problems can only be changed with education (Maskan vd., 2006). Accordingly, the problem sentence of this research is the question of "What are the effects of alternative environmental practices in the social studies class on the development of environmental awareness value among students?" For this purpose, Alternative environmental practices are implemented in order to improve the behaviour related to raising awareness with 6th grade students to know the environment, learn and use the environmental concepts, be conscious about the environmental problems and attempt to solve, know about environmental foundations and to participate in environmental protests.

## METHOD

### Research Model

The research was designed on the basis of action research among qualitative research methods. The action research, a solution-oriented approach, positions the researcher as part of the change process in an open and purposeful manner and aims to solve the problems existing in a program, organization or community. Action research, a manner of inquiry in which the researcher self-questions about "what to improve and how?" is a cyclical research model which focuses on implementation and change/development and provides the researcher with the ability to be flexible. (Patton, 2014: 221; Uzun, 2016: 20; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

### Working Group

The study group was formed with convenience sampling among the working group sampling methods. This sampling method provides the research speed and ease of application according to Patton. Because in this method, the researcher selects the subjects because of their convenient accessibility and proximity (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 113). Since this is a long term research, a school which provides the ease of implementation and leave is used. Therefore, the working group of the research constitutes of the 6th grade students attending Hasan Şadoğlu Secondary School in 2016-2017 education year.

### Data Collection Tools and Analysis

Research data were collected through 2N forms, rubrics prepared to evaluate the activities and through semi-structured interview forms.

2N forms prepared by the researchers and designed according to expert opinions consists of two parts: "What did I know?" "What did I learn?" Student effectiveness is evaluated through the rubrics developed by the researchers.

Semi-structured interviews are classified as planned-depth or action interview and have a structure in which pre-developed questions are addressed (Durdu, 2016: 105). At the end of the study in this research, students were interviewed with pre-developed questions but also flexible according to the situation.

Data obtained with data collection tools were analyzed by two researchers performing the study and one non-area researcher. The reliability of the data obtained from the researchers' data collection tools was compared and the reliability of the research was calculated by using the formula of Miles and Hubernas' Opinion Union / Opinion Union + Opinion Diffusion x 100 (quoted from: Şeyihoğlu, Sever and Özmen, 2018: 3). Agreement is reached 91 % for 2N forms, 94 % for activity rubrics and 92% for semi-structured interview. In qualitative research, this ratio is expected to be 90% and above for that the study is generally accepted as a reliable study.

## FINDINGS AND COMMENTS

Findings obtained from the research are classified under three topics: findings obtained through 2N forms, findings obtained through activities and findings obtained through interviews. Participants perceive the value of environmental sensitivity as a way of thinking about the environment in general, prior to implementation. However, after the implementation, participants stated that they perceived environmental sensitivity as an attempt to be aware of environmental problems, to solve problems and to raise awareness among others about problems.

The students who participated in the research expressed that they are aware of the environmental problems and that they feel useful through these activities. Besides, most of the students stated that they understand action is needed to solve a problem, difference is made only if an action is taken. Some of the students have also expressed the importance of working together and have made it clear that they become aware of how accurate it is to say that "union is strength" and that they can work together to solve problems.

Data obtained from the interviews indicate that, through alternative environmental applications, participants realize the reasons and possible outcomes of environmental pollution, that they acquire environmental awareness. They realize the effects of their individual contribution to the existing problems, that strength rises from acting in unison, the environmental institutions and how to participate in environmental movements.

## CONCLUSION AND DISCUSSIONS

The value of "environmental awareness", which is presented as a direct value in the curriculum of Social Studies course, aims primarily to raise awareness of environmental problems. Undoubtedly, it is not enough to read only the textbook and similar sources to develop this awareness. Therefore, as mentioned in many researches (Topkaya, 2016; Erten, 2004; Keskin ve Öğretici, 2013, Şimşekli, 2004, etc.), individual and collective initiatives to solve problems come to the fore. The aim of this action plan is also the same. The aim is to raise awareness for the environmental problems and to make problem-solving initiatives as a part of real life by acting individually or collectively in actional dimensions. On the other hand, the most important solution to the environmental problems is seen as preventing the problem before it occurs (Şimşekli, 2004). In other words, in order to solve the existing problems, it is necessary to recognize and work on what needs to be done so to prevent a problem. It is quite natural that education is the most effective course of action for this cause. This education should begin with the development of activities that will first be able to direct the attention of the individual to his environment and recognize changes in his environment. It should be ensured that the individual is then able to engage in activities that he or she will learn by doing in person. As Simsekli (2004) pointed out, it is essential to construct comprehensive alternative environmental education practices to train environmentally sensitive individuals. In this research, alternative environmental practices were organized so that participants experience the real-life experiences for them to develop permanent attitudes as environmentally sensitive individuals.

When the environment is concerned, the values of "respect and responsibility" are faced. If the individuals have the values of respect and responsibility, then they may abandon their understanding of considering environmental problems only as a case of pollution or as a necessity and they can develop an ethical understanding to understand the nature and become responsible for it. (Gül, 2013: 19). To achieve this, it is necessary to develop empathy skills, a way of understanding other people, to anticipate the possible consequences of possible actions, and to ensure that social responsibility is structured with individual responsibility. Because in the modern world, the boundaries of environmental problems and the boundaries of human problems are now intermingling. Attempts to solve human problems and solve environmental problems have junction points. Essentially, in this case, the respect of the human-beings to the environment means self-respect. For this reason, as in the case of this research, it is a great priority to make practices related to environmental education into real life experiences and to give individuals the environmental influence from their young age.

Research (Chapman, 2014; Bogner and Wiseman, 2004; Özdemir, 2010; Erten, 2003 vb.) indicate that a lot of schools work with environmental education in Turkey and in the world. The common points of these studies are to develop environmental awareness based on the nature experience through out-of-class or out-of-school activities in general. All of these activities being positive developments, as in this study, alternative applications are required so that students know about environmental organizations and take action with them.

## Kaynakça / References

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 16(9), 9-27.
- Arslan, Z. Ş. & Yaşar, F.T. (2007). Yükselen "değer" kavramına eleştirel bir yaklaşım. *DEM dergi*. Sayı: 1, 8-11.
- Bogner, F. X. & Wiseman, M. (2004). Outdoor ecology education and pupils' environmental perception in preservation and utilization, *Science Education International*, 15(1), 27-47.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara)
- Chapman, P. (2012) Environmental education and sustainability in U.S. public schools. Retrieved April 28, 2018 from <http://projectgreenschools.org/wp/wp-content/uploads/2014/08/USGreenSchools12114.pdf> .
- Coşkun, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi (Denizli ili örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Denizli)
- Çepni, S. (2001). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Erol Ofset.
- Durdu, L. (2016). Veri toplama yöntemleri. In M.Y. ÖZDEN, L. DURDU (Eds.), *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar için Nitel Araştırma Yöntemleri* (pp. 93-123). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1). 79-96.
- Engin, G. (2014). Türkçe ve Beden Eğitimi Öğretim Programları ile Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.)

- Erten, S. (2003). 5. sınıf öğrencilerinde “çöplerin azaltılması” bilincinin kazandırılmasına yönelik bir öğretim modeli. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 94-103.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?, *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, 65/66, 2006/25.
- Gül, F. (2013). İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya)
- Katılmış, A. & Ekşi, H. 2016. Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kenan, S. (2007). Modern eğitimde değer arayışları. *DEM Dergi*. 1, 28-33.
- Keskin, Y. & Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 25(11), 143-181.
- Kızılcıkelik, S. & Erjen, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset.
- Maskan, A., Efe, R., Gönen, S. & Baran, M. (2006) Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarının Nedenleri, Eğitimi ve Çözümlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Paper presented at 7th National Science and Mathematics Education Conference. Ankara, Turkey.
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım), Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Özdemir, O. (2010). Doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelerine yönelik algı ve davranışlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 125-138.
- Patton, M. Q. 2014. *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. SAGE Publications: USA.
- Şeyihoğlu, A., Sever, R. & Özmen, F. 2018. Sosyal Bilgiler Ve Coğrafya Öğretmen Adaylarının Zihin Haritalarında Günümüz Dünya Sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*. Ocak 2018. Sayı 37. Ss 1-15.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
- Topkaya, Y. (2016). Doğal çevreye duyarlılık değerinin aktarılmasında kavram karikatürleri ile eğitici çizgi romanların etkililiğinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 34(13). 259-272.
- Tuncel, G. (2011). Sosyal bilgiler dersinde rubriklerin etkili kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 213-233.
- Uzun, E. (2016). Eylem Araştırması. In M.Y. ÖZDEN, L. DURDU (Eds.), *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar için Nitel Araştırma Yöntemleri* (pp. 19-36). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.